

Naslov članka/Article:

Agata na vročem stolu: obravnava odlomka iz Visoške kronike z elementi gledališke pedagogike

*Agata in the Hot Seat: Excerpt from The Visoko Chronicles
Through Principles of Theatre Pedagogy*

Avtor/Author:

Jasna Zupan

CC licenca



Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav



Slovenščina v šoli, št. 1/2025, letnik 28

ISSN 1318-864X

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2025

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/kategorija-izdelka/revije/slovenscina-v-soli/>

Agata na vročem stolu: obravnavava odlomka iz Visoške kronike z elementi gledališke pedagogike

*Agata in the Hot Seat: Excerpt from The Visoko Chronicles
Through Principles of Theatre Pedagogy*

Izvleček

Ključne besede:

gledališka pedagogika,
didaktika književnosti, Visoška
kronika

Učenci se v osnovni šoli s pomočjo pristopov gledališke pedagogike, ki jo je na Slovenskem uveljavila dr. Irina Lešnik Jeras, pri obravnavi umetnostnega besedila izražajo s svojim telesom in občutji, kar jim pomaga, da bolje razumejo prebrano, se lažje vživijo v književne osebe in dogajalni prostor ter čas.

Abstract

Keywords:

theatre pedagogy, literature
didactics, The Visoko Chronicle

Primary school students use theatre pedagogy, pioneered in Slovenia by Dr Irina Lešnik Jeras, to explore literature by engaging their bodies and emotions. This approach deepens their understanding of literary texts, enhances empathy with the characters, and fosters a stronger sense of the historical and social context.

roman
glagol
beseda
zavitek
vrste besedil
poudarek
vejica
oklepaj
glagol
intonacija
oseba
priredil
svoboda
esej
metafora
19

Oprelitev problema

V članku želimo pokazati primer obravnave snovi pri pouku slovenščine v 8. razredu. Na primeru obravnave odlomka iz *Visoške kronike* Ivana Tavčarja želimo pokazati pristope gledališke pedagogike, s katerimi pripomoremo k lažjemu in boljšemu uresničevanju standardov in ciljev iz učnega načrta.

Teoretično ozadje

Sodobna teoretičarka gledališke pedagogike pri nas Iri- na Lešnik Jeras v članku *Gledališki učni pristopi in njihova aplikacija v komunikacijski pouk književnosti v osnovni šoli v Sodobni pedagogiki* (2024) govori o treh stebrih vključevanja gledaliških elementov v izobraževalni proces. Članek povzemamo v tem teoretičnem uvodu.

Gledališko opismenjevanje je proces seznanjanja z gledališkim medijem, gledališkimi znaki, njihovim pomenom in učinkom znotraj gledališke uprizoritve. Je del širše kulturno-umetnostne vzgoje. Njegov cilj je vzgojiti aktivno, kritično in avtonomno gledališko občinstvo, ki bo v gledališke institucije zahajalo tudi po zaključenem obveznem šolanju. Vnaprejšnje poznavanje tematike predstave pripomore k večji doveznosti za gledališke znake in k bolj poglobljeni interpretaciji vidnega. Odgovornost za to nosijo poleg ustvarjalcev tudi učitelji, ki lahko včasih samo s pogovorom, predvsem pa z različnimi organiziranimi dejavnostmi poskrbijo za poglobljeno gledališko izkušnjo.

Gledališko ustvarjanje je proces, pri katerem učenci gledališko umetnost ne samo gledajo, se o njej pogovarjajo in učijo, temveč se v njej tudi aktivno preizkušajo v različnih vlogah. Izhaja iz proste otroške simbolne igre, učitelj pa ji postopno dodaja gledališke elemente. Ustvarjalni proces naj bi se začel z uvajalnimi, sprostitvenimi vajami, ob katerih se učenci telesno in umsko ogrejejo ter ugotavljajo, kako se izraziti s telesom, zvokom, glasom. Pri tem so učitelju lahko v pomoč številne improvizacijske tehnike. V zadnji fazi se učitelj in mladi ustvarjalci začnejo ukvarjati z uprizoritvijo za občinstvo – odrsko postavitvijo, kostumi, scenografijo, glasbo, lučmi ... Učitelj mora ozavestiti, da njegov glavni namen ni vzgoja prihodnjih gledaliških igralcev, temveč spremljanje in razumevanje gledališke umetnosti, pa tudi čustveni, socialni in intelektualni razvoj otrok.

Učenje z gledališkimi pristopi je del učnega vsakdana. Strukturira ga učitelj, čigar glavni namen je obravnava/ponavljanje/preverjanje izbrane učne snovi. Od sodelujočih zahteva tako umsko kot čustveno in čutno sodelovanje.

V anglosaksonskem svetu uporabljajo termin **drama v izobraževanju**, ki ga je prva opredelila Dorothy Heathcote (Lešnik Jeras, 2024), in sicer kot medij za učenje, ki udeležencem omogoča raziskovanje fiktivnih svetov, pri čemer skozi fikcijo ugledajo realnost. Učenci in učitelj naj v drami ne bi nastopali oz. igrali v smislu pretvarjanja ali posnemanja, temveč naj bi se znotraj drame na igriv način, a povsem zares spoprijeli z različnimi učnimi izzivi, kot jih predvideva učni načrt.

V sklepnem delu svojega članka Lešnik Jeras zapiše, da učenje z gledališkimi pristopi od sodelujočih zahteva tako umsko kot čustveno in čutno sodelovanje ter je zato posebej primerno za celostno obravnavo umetnosti, tudi književne. Pozitivni učinki se kažejo pri razvijanju recepcijske zmožnosti književne osebe, pri čemer se dramske dejavnosti, ki omogočajo celostno doživljanje, razumevanje in vrednotenje književne osebe, prilagajajo glede na razvojno stopnjo recepcijske zmožnosti učencev.

Lepo se umešča tudi v že obstoječi komunikacijski model obravnave književnosti v naših šolah ter učencem omogoča globlje vživljanje v književne osebe in posledično višjo taksonomsko stopnjo doživljanja, razumevanja in vrednotenja obravnavanega književnega besedila.

Vpeljava v pouk

Na primeru iz prakse želimo prikazati vpeljavo metod in tehnik učenja z gledališkim pristopom v pouk književnosti pri slovenščini, konkretno v obravnavo besedila slovenskega realističnega pisatelja Ivana Tavčarja *Visoška kronika*, in predstaviti možnosti, s katerimi bi učenci bolje dojemali vsebino odlomka iz tega romana, ki ga beremo v 8. razredu in ima naslov *Listi iz Visoške kronike*, hkrati bi bolje doživljali književne osebe in dogajalni prostor ter čas.

Za obravnavo tega primera so predvidene tri šolske ure.

Za **uvodno motivacijo pred branjem** ponudimo pet namigov o obravnavani snovi (Lotrič Komac, 2008). Po vsakem prebranem namigu vprašamo učence, ali že lahko predvidevajo, o čem bomo brali. Namigi se stopnjujejo od težjega k lažjemu:

1. namig: Gre za procese, ki so jih izvajali približno 250 let.
2. namig: Ti procesi so bili zelo surovi in krvavi.
3. namig: Poleg praznoverja in strahu pred hudičem so na množičnost obtožb, obravnavanih na teh procesih, vplivali vsi nenavadni pojavi v naravi – poplave, slabe letine, kobilice, ki so uničile pridelke, in seveda tudi kuga.

4. namig: Če moški ni mogel sprejeti, da ga je lepota pri osvajanju zavrnila, jo je razglasil za čarovnico.

5. namig: V človeški zgodovini so na grmadi sežgali več kot 100.000 žensk.

Ko učenci ugotovijo, o kateri snovi bomo govorili, jih povabimo, da v berilu (uporabljamo berilo Mladinske knjige, 2015) poiščejo avtorjev odlomek iz *Visoške kronike*. Odlomek (vsaj pri prvem branju) navadno beremo učitelji, saj je besedilo napisano v izvornem jeziku iz 19. stoletja, ki je za sodobnega učenca zaradi množice starinskih besed in arhaične skladnje težje razumljivo, zato se tudi dobri bralci pri branju pogosto zapletajo, s tem pa odvrtačajo osredinjenost na razumevanje besedila.

Po prebranem odlomku – branje traja okoli 20 minut – učence drugega za drugim povabimo »na oder/pred tablo«, da zaigrajo tri **žive slike**. Živa slika nastane tako, da učenci drug za drugim prostovoljno in po naključnem vrstnem redu prihajajo k tabli in se postavijo v neko književno vlogo iz prebranega odlomka, lahko tudi predmet, za katerega samo oni vedo, kaj je. Naslednji učenci, ki se jim pridružijo v sliki, jo dopolnjujejo z vlogami/predmeti po svojem vedenju. Dokler se ne pridružijo vsi predvideni učenci, je slika živa – učenci so v svojih vlogah aktivni, se premikajo. Potem sliko zamrznemo in učence gledalce pozovemo, da ugotovijo, kdo je igral katero vlogo in kateri dogodek so prikazali. Nejasnosti seveda pojasnimo. S tem obnovimo tudi dogajanje v prebranem besedilu in njegovo razumevanje.

V živih slikah naj po branju odlomka iz *Visoške kronike* sodelujejo vsi učenci. Uprizorimo tri žive slike. K prvi sliki, s katero naj sodelujoči učenci uprizorijo dogajanje pred sojenjem, povabimo eno četrtno učencev v razredu. V drugi sliki naj polovica učencev uprizori dogajanje med sojenjem. Tretjo sliko (čas po sojenju) pa naj zaigra zadnja četrtnina učencev. S tem poskrbimo, da v živih slikah sodelujejo vsi učenci. Karakterno introvertirani učenci lahko pokažejo tudi kakšen bolj statičen element, npr. sodniško mizo.

Ob koncu prve ure se z učenci pogovorimo še o tem, kdo je avtor in kdo pripovedovalec odlomka iz *Visoške kronike*.

Drugo šolsko uro se posvetimo razumevanju književnih oseb.

Začnemo s tehniko **pet oseb iz Agatinega življenja**. Spoznali bomo pet oseb iz Agatinega življenja: Izidorja, Jurija, enega od sodnikov, hlapca s posestva Visoko, vaščanka, ki redno prihaja na posestvo po mleko.

Udeležence razdelimo v pet skupin, v skupinah z Izidorjem in Jurijem so lahko slabši učenci, ki si pri ustvarjanju oseb večinoma pomagajo z berilom, ostalim trem skupinam je prebrani odlomek izhodišče za kreacijo oseb. V vsaki skupi-

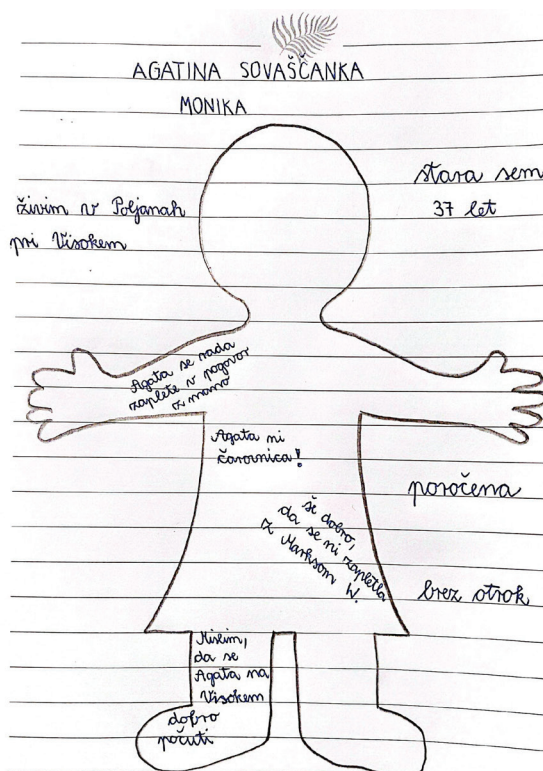
ni najprej določijo, kdo od udeležencev bo po opravljeni nalogi na vročem stolu predstavil skreirano osebo in odgovarjal na vprašanja.

V skupinah ustvarijo osebo na listu z obrisom človeškega telesa: zunaj telesa pišejo ime, starost, kje živi, v telo pa osebne značilnosti ... Nato pa se na nov list z obrisom lotijo odnosa te osebe z Agato:

- Kdaj ste spoznali Agato?
- V kakšnem razmerju ste z njo?
- Kako doživljate Agato?
- Kako je Agata vplivala na vas?
- ...

Nadaljujemo z **vročim stolom**. Na stol pred tablo kličemo posamezne učence iz prejšnjih skupin, ki so zadolženi za to, da odigrajo ustvarjeno osebo. Oseba se predstavi v nekaj povedih na podlagi zapisa na listu. Nato jo učenci ostalih skupin sprašujejo o Agati (npr. kje sta se spoznala, si kaj hud nanjo, kaj počneta z Agato, kateri je vaju najlepši skupni trenutek ...). Učencem je treba razložiti, naj ne postavljajo odločevalnih vprašanj, pri katerih pričakujemo le odgovore ja ali ne.

V nadaljevanju ponujamo še tri naloge o značaju Agate, ki jih izberemo glede na skupino, ki jo poučujemo, in čas, ki ga imamo na voljo v drugi šolski uri.



Slika 1: Agatina sovaščanka

Primer pogovora:

Ločanka 1: A si bila dopoldan na sotočju Sor? Si gledala sojenje?

Ločanka 2: Sem, sem. Ubogo dekle, kaj je moralo prestati. Sodniki niso imeli nobenega usmiljenja z njo.

Ločanka 1: Res je, ja. Tale Marks je z vsemi žavbami namazan. Ni dvakrat reči, da si je vse skupaj izmislil. Dekle ni hotelo plesati z njim, on pa v jok in na drevo.

Ločanka 2: Kaj pa, če je res čarovnica?

...

Agata sliši pogovor dveh Ločank je tehnika, pri kateri moramo vnaprej posneti pogovor med dvema starejšima gospema iz Škofje Loke, ki se po sojenju pogovarjata o sojenju in Agati.

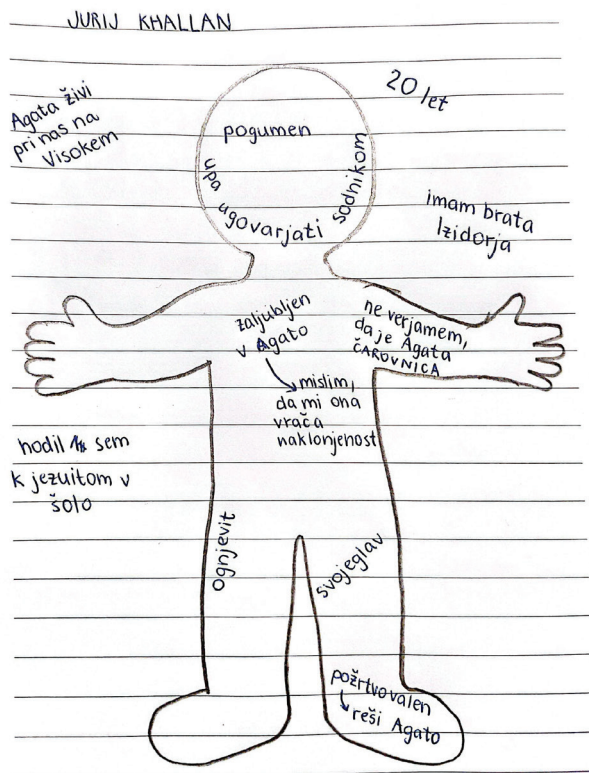
Učencem predstavimo situacijo: Potem ko je Agata utrujena obležala na postelji v svoji celici v ječi, je skozi grajsko lino zaslišala glas dveh starejših Ločank ... Potem predvajamo zvočni posnetek.

Učence po poslušanju posnetka vprašamo, kako se je Agata počutila, ko je to slišala. Prosimo dva ali tri učence, da se poskušajo vživeti v Agato in v prvi osebi povedati, kako se je Agata počutila. Čas govorjenja enega učenca omejimo na eno minuto.

Lahko poskusimo z **debato**, katere izhodiščna trditev je *Agata je čarovnica*. Učence razdelimo v dve skupini, od katerih se ena mora strinjati s trditvijo, druga pa ji mora nasprotovati. Skupinama damo na voljo dve minuti, da (tudi s pomočjo spleta) zbereta argumente za to trditev ali proti njej, potem pa jih po eden od članov skupine predstavi. Skupini v drugem krogu druga drugi pokomentirata argumente – kateri so prepričljivi, kateri ne. Dva ali trije učenci pa so porotniki, ki na koncu odločijo, katera skupina je bolje argumentirala svojo trditev.

Agatino sms-sporočilo zahteva, da se učenci vživijo v Agato leto po tem, ko so ji sodili. Predvidevamo, da se je Agata oglasila na socialnem omrežju in tam pustila sporočilo in celo svoj sebek. Kaj bi sporočila? Kako bi oblikovala svoj fotografijo? Učenci naj na list oblikujejo njeno sporočilo, lahko se tudi fotografirajo. To je lahko tudi za domače delo vsakega posameznega učenca.

Tretjo šolsko uro v uvodnem delu potujemo na dvorec Visoko, tudi v njegovo notranjost.



Slika 2: Jurij Khallan

Učenci si na telefonih ali projekciji zemljevida ogledajo pot do Visokega (pri Škofji Loki). Potem projeciramo slike posestva Visoko (predstavimo vlogo dvorca danes in dejstvo, da je bilo nekoč v Tavčarjevi lasti).

Udeleženci se udobno usedejo in zaprejo oči. Poslušajo pripovedovalca/učitelja, ki jih **popelje do dvorca Visoko**.

Piše se leto 1682.

Na prijetno toplo nedeljsko dopoldne v Škofji Loki ustaviš kočijaža, ki bo ta dan več Ločanov odpeljal po opravkih v Poljansko dolino. Natanko ob 11. uri konji glasno zahrzajo in potegnejo poln voz popotnikov. Enakomerno drdranje lesenih koles te skoraj uspava in na srečo skozi omotičnost po dobri uri vožnje zaslišiš glas kočijaža: »Visoko!« Voz zavije levo z glavne makadamske poti, prečka mostiček čez Soro in se ustavi pred mogočno zgradbo, pravzaprav dvorcem.

Sestopiš z voza, otreseš svoja prašna oblačila in se ozreš proti težkim lesnim vratom. Pritisneš na kovano ključko, ki škripajoče popusti pod tvojimi rokami, odrineš težka vrata in vstopiš na temačno stopnišče. Počasi se po kamnitih stopnicah dvigaš v prvo nadstropje. Na vrhu stopnišča za hip obstaneš in se takoj zatem usmeriš

na dolg ozek hodnik, ki ima na vsaki strani dvojne vrat. Mamijo te vsa vrata, a odločiš se za druga na svoji desni. Počasi jih odpreš in znajdeš se v majhni sobi. Čigava je ta soba – Agatina, Izidorjeva ali Jurijeva?

Ob nežni svetlobi, ki prihaja skozi strgane zavese, pravzaprav strgane konce blaga, se odpira pogled na nadvse preprosto opremljeno sobo iz sedemnajstega stoletja. Na levi strani stoji dokaj kratka postelja, prekrita z umazano belo laneno krpo, ki deluje vse prej kot prijetna na otip. Leseni okvir postelje je sicer preprost, edini znak umetnosti na njem je izrezljano srce ob vzglavju. Ob postelji stoji na pol podrt lesen stol, na njem pa so odložena oblačila.

Nasproti postelje je majhna miza s svečo in nekaj listi papirja.

Preproga, če se kosu blaga na tleh sploh tako lahko reče, vzbuja vtis zanemarjenosti in skromnosti.

V desnem kotu sobe stoji lesena skrinja, nad njo v kotu Jezus na razpelu.

Razglej se po sobi. Še veš, v čigavi sobi si? Čeprav je skromna, je v njej še veliko predmetov. Izberi si enega in si ga natančno oglej.

Kakšne barve je? Potipaj ga in poskušaj začutiti njegovo teksturo, je hrapav ali gladek, mrzel ali topel? Bodi pozoren na to, kako je ta predmet izdelan. Je morda ročno narejen? Ugotovi, kako se vklaplja v sobo. Je majhen in nevsiljiv ali morda izstopa od ostalih predmetov? (prirejeno po seminarju Z gledališčem snov raziščem)

Učencem naročimo, da ta **predmet zdaj narišejo**. Predmetu določijo lastnika, izvor (kje ga je ta oseba dobila), pomen (kaj ji pomeni) in mesto v sobi (kje v sobi ga ima shranjena) ... Opišejo predmet in sliko postavijo na mesto v sobi, kjer se predmet nahaja. Na tleh z lepilnim trakom že prej narišemo obris sobe in ga predstavimo učencem.

S pomočjo desetih vprašanj na spletni strani (Lotrič Komac, 2008) učenci ugotovijo značilnosti romana in si jih zapišejo v zvezek.

Za konec obravnave odlomka iz Visoške kronike pa učence razdelimo v tri skupine in vsaki damo eno od treh nalog, ki jo bodo na koncu predstavili drugim učencem (Lotrič Komac, 2008):

1. Napiši intervju z Jurijem Khallanom, ki je zaradi svojega pogumnega dejanja postal visoški junak. Zastavi mu pet

vprašanj o dogajanju med sojenjem in po njem. Kot Jurij na vprašanja tudi odgovori. Intervjuju dodaj še uvod in naslov.

2. Napiši primerjavo med Levstikovim Martinom Krpanom in prebranim odlomkom. V svojem besedilu se osredotoči na:

- zvrst besedila,
- temo besedila (o čem govori eno in o čem drugo besedilo) in
- glavnega junaka (npr. Jurija v primerjavi z Martinom Krpanom).

Opredeli se še glede tega, katero besedilo ti je bilo bolj všeč. Odgovor utemelji.

3. Del besedila, ki se dogaja na sodišču (prihod asesorjev, zasliševanje prič), spremeni v dramsko besedilo. Izmisli si tudi didaskalije, opiši sceno in predvidi vse potrebne rekvizite. Če je čas, naj učenci prizor uprizorijo.

Tako sklenemo obravnavo odlomka iz Visoške kronike.

Sklep

Učenci se pri učenju z gledališkimi pristopi pri obravnavi umetnostnega besedila izražajo s svojim telesom in čustvi, zato menimo, da bolje razumejo prebrano besedilo, se lažje vživijo v književne osebe in si bolje predstavljajo književni prostor in čas.

Obravnavo književnega besedila s pomočjo gledaliških pristopov lahko brez večjih težav umestimo v komunikacijski model obravnave književnosti, ki je v naših šolah najpogostejši, ter učencem omogočimo globlje vživljanje v književne osebe in posledično višjo taksonomsko stopnjo doživljanja, razumevanja in vrednotenja obravnavanega književnega besedila.

Viri in literatura

Honzak, M. idr. (2015). *Dober dan, življenje: berilo 8 za osmi razred osnovne šole*. Mladinska knjiga.

Lešnik Jeras, I. (2024). Gledališki učni pristopi in njihova aplikacija v komunikacijski pouk književnosti v osnovni šoli. *Sodobna pedagogika*, 75(2), 91–108. <https://www.sodobna-pedagogika.net/arhiv/nalozi-clane-k/?id=2335>

Lotrič Komac, T. idr. (2008). E-gradivo za slovenščino v 8. razredu OŠ. <https://www.s-sers.mb.edus.si/gradiva>

Zapiski z izobraževanja *Z gledališčem snov raziščem* (Gaber Korbar, V. idr.), JSKD, šolsko leto 2023/24.

Strehar Benčina, U. (ur.) (2022). *Ustvarjalni gib v šoli, umetnosti in življenju*. Pionirski dom – Center za kulturo mladih.